

УДК [738.011.26-033.6:39](477.87=511.141)"17/19"(09)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.01.133>

ТРАДИЦІЙНЕ НАРОДНЕ ГОНЧАРСТВО В УГОРСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ ЗАКАРПАТТЯ

Борнобаш КЕЙС

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-8417-8441>

доктор філософії, доцент,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II,
кафедра історії і суспільних дисциплін,
пл. Кошута 6, 90202, Берегове, Україна,
e-mail: kesz.barnabas@kmf.org.ua

Маргарита КЕЙС

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9738-2858>

докторка філософії, доцентка, кафедра філології,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II,
кафедра історії і суспільних дисциплін,
пл. Кошута 6, 90202, Берегове, Україна,
e-mail: kesz.margit@kmf.org.ua

Мета дослідження — визначення локальних особливостей народної кераміки Закарпаття та паралелей чи відмінностей в інших районах та етносах. *Об'єктом* дослідження є народні промисли, а *предметом* — керамічні вироби угорських гончарів Закарпаття XVIII—XX ст. *Методологічною основою* дослідження, окрім принципу історизму, є апробовані методи етнографії, такі як ретроспективний, типологічний, комплексний аналіз, чи, наприклад, елементи історичної реконструкції. Територіально дослідження охоплює південно-західну частину нинішнього Закарпаття, передусім угорські та змішані села історичного комітату Угоча. Крім опрацювання музейних/архівних матеріалів та етнографічної літератури, вихідним матеріалом для дослідження були новітні дослідження, місцеві спостереження авторів, фотодокументи, інтерв'ю з інформантами.

Ключові слова: угорці Закарпаття, центри гончарної майстерності, ремісничі цехи, народна кераміка, гончарство, глиняний посуд, церковні клейноди, народне декоративне мистецтво.

Barnabás KÉSZ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-8417-8441>

PhD, Associate Professor, Department of History and Social Sciences at the
Ferenc Rakóczy II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education,
6, Kossuth square, 90202, Berehove, Ukraine,
e-mail: kesz.barnabas@kmf.org.ua

Margit KÉSZ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9738-2858>

PhD, Associate Professor, Department of Philology at the
Ferenc Rakóczy II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education,
6, Kossuth square, 90202, Berehove, Ukraine,
e-mail: kesz.margit@kmf.org.ua

TRADITIONAL FOLK POTTERY IN THE HUNGARIAN SETTLEMENTS OF TRANSCARPATHTIA

Transcarpathia is a multinational region with an extremely colorful culture, which belonged to several states throughout history. Until the beginning of the XXth century, in the settlements of the southwestern part of Transcarpathia, inhabited by Hungarians, pottery was one of the most common folk crafts, in addition to weaving and woodworking. Pottery, which was practiced at the level of handicraft in villages, and rose to the level of workshops and small industry in some settlements. In addition to the urban centers of pottery — Uzhgorod, Mukachevo, Beregove, Khust — some villages — Beregujfolu, Hudyá, Shalanky — also became pottery centers, the masters of which maintained contacts with the craftsmen of neighboring regions. The *object* of this research is folk crafts, and the *subject* of research is ceramic products of Hungarian potters of Transcarpathia of the XVIII—XXth centuries. The *purpose* of this study was to determine the local features of the folk ceramics of Transcarpathia and any parallels or differences that can be found in relation to other landscape units and ethnic groups. Based on our *main hypothesis*, we assumed that, in addition to museum collections and church clenodiums, we can also find traces of pottery, which was widely used before the beginning of the XXth century, but which was suppressed by modern materials, in the villages of the studied region and in peasant farms, which are also an important segment of the folk culture of the region. The *methodological basis* of the research, in addition to the principle of historicism, contains proven methods of ethnography, such as retrospective, typological, complex analysis or, for example, elements of historical reconstruction. Territorially, the study covers the southwestern part of the current Transcarpathia, primarily Hungarian and mixed villages of the historical Ugocha county, and chronologically it covers the period from the end of the XVIIIth to the beginning of the XXth century. In addition to processing museum/archive materials and ethnographic literature, the source material for the research was the latest research, local observations of the authors, photo documents, and interviews with informants.

Keywords: Hungarians of Transcarpathia, centers of pottery, craft workshops, folk ceramics, pottery, earthenware, church clenodiums, folk decorative art.

Вступ. Закарпаття — це багатонаціональний регіон України з надзвичайно колоритною культурою, який протягом історії належав кільком державам. До початку ХХ ст. в поселеннях південно-західної частини Закарпаття, населених угорцями, одним із найпоширеніших народних промислів, крім ткацтва та обробки дерева, було гончарство. Гончарство, яке практикувалося на рівні кустарного промислу в селах, в деяких поселеннях піднялося до рівня цехів і дрібної промисловості. Окрім міських центрів гончарства — Ужгород, Мукачево, Берегове, Хуст — деякі села — Берегуйфолу, Гудя, Шаланки — також стали гончарними центрами, майстри яких підтримували зв'язки з ремісниками сусідніх регіонів.

На територію нинішнього Закарпаття, включно з селами колишніх регіонів Угоча та Берег, менше вплинула індустріалізація, ніж на всю країну загалом, за винятком конопляного прядіння та ткацтва, яке поширене в регіоні, та гончарства, яке перебуває в центрі нашого дослідження [1, с. 467]. Дослідження народної кераміки є популярною темою в угорській етнографії, але воно вважається білою плямою відносно поселень південно-західного Закарпаття, переважно населених угорцями.

Ми можемо розпочати характеристику етнографічних праць, присвячених опису угорської кераміки, з узагальнення Кароля Вішкі про декоративне мистецтво, опублікованого у другому томі «Етнографії Угорщини» [2]. Ми можемо також згадати імена Марії Крес [3], Яноша Суловські [4; 5], Імре Катони [6], Магдольни Д. Рац [7], Томаша Гофера та Едіт Фел [8], але і цей перелік не є вичерпним. Серед них слід окремо виділити Марію Крес, яка, як відома дослідниця кераміки, не лише описала основи угорського гончарства, але і звернула увагу на важливість подальших досліджень традицій гончарства (особливо це стосується малодослідженого Закарпаття), а також багато зробила для порятунку ще живого гончарного ремесла. Зі зникненням гончарних майстерень виникла необхідність написання видання, яке б допомогло передати знання зацікавленим у цій професії. Іштван Чупор та Жужа Чупорне Андял взяли за це завдання у книзі «Гончарство», у якому ми також можемо прочитати про кераміку досліджуваного регіону [9]. Гончарне мистецтво регіону Верхньої Тиси включено як окремий

розділ або пункт у двох інших публікаціях Іштвана Чупора [10; 11]. Типологічну класифікацію гончарства сучасного Закарпаття можна знайти, зокрема, у працях Дьєрдя Домановські та Маріанни Варги [12; 13]. Варто порівняти кераміку досліджуваного регіону з керамікою Трансільванії, описаною Каролем Ковшем [14]. Праці Емьовке П. Солі переважно пов'язані з описом керамічних виробів, які використовувала церква [15—19]. Насамкінець хотілося б згадати власні публікації, в яких ми розглядаємо передусім кераміку села Шаланки та навколишніх угорських поселень Закарпаття [20—22].

Метою нашого етнографічного дослідження, яке проводилося з початку 2000-х років, була реконструкція та документування традиційної матеріальної культури, у зокрема народного гончарства, сіл колишнього комітату Угоча¹. Ми поставили конкретне завдання визначити гончарні центри регіону, дослідити особливості місцевої народної кераміки, міжрегіональні та міжетнічні зв'язки. Ми розпочали дослідження, виходячи з гіпотези, що традиційну матеріальну культуру угорського населення Закарпаття ще можна дослідити, але це явище, яке швидко зникає (наприклад, місцеве гончарство припинило своє існування століття тому, за винятком одного майстра, який працює у Великій Доброні) — це надає темі і актуальності, і особливої ваги). Що стосується методів дослідження, то основою дослідницької роботи була обробка архівних джерел та тематичної літератури, а також вивчення закарпатського матеріалу музейних колекцій, польові роботи, особисті спостереження на місцях, фотодокументації, інтерв'ю з місцевими жителями.

Основна частина. За нашими даними, влада Угорщини намагалася стимулювати розвиток домашніх ремесел в регіоні, хоча й безуспішно. Приблизно в цей час, точніше, згідно з першим угорським промисловим законом 1872 року, цехові організації замінили промислові товариства. У 1877 році, наприклад, було засновано Асоціацію з поширення кустарної промисловості в регіоні Верхньої Тиси. Як можна прочитати в літературі, «... головним центром гончарства в колишніх комітатах Унг, Угоча і Берег був Ужгород. Його промисловість в основно-

¹ Йдеться, передусім, про колишній Виноградівський район, який за адміністративною реформою 2018 року став частиною Берегівського району.

му зумовлювалася тим, що в околицях міст Ужгород та Берегове був першокласний вогнетривкий ґрунт, тому більшість посуду виготовляли саме тут, ... навіть у 1900 році тут було 53 гончарі, і, мабуть, не випадково, що саме тут на зламі століть із добрими намірами організовували курси гончарства, які виявилися шкідливими для ремесла» [9, с. 161].

Як свідчать джерела, до першої половини ХХ ст. гончарство відіграло важливу роль в господарському житті сіл регіонів Унг, Берег, Угоча та Марамарош, про що свідчить велика кількість глиняного посуду, що збереглася та, ймовірно, були виготовлені в гончарних центрах краю. Кераміку сучасного Закарпаття в літературі зараховують до кераміки регіону Верхньої Тиси [12, с. 45—46]. Серед гончарних центрів цього колоритного в етнічному, релігійному та культурному відношенні регіону Шарошпатак і Ѓьонц перебували під впливом словацького, а Байя-Маре, Байя-Спрі, Вама, Дей, Сігету-Мармаціей та інші східні осередки — під впливом румунського, трансільванського та карпато-українського гончарства. У той же час кераміка Ужгорода, Мукачева, Берегуйфолу, Дерцена, Севлюша (Виноградів), Геденьгази (Гудя) та Хуста, які географічно розташовані між цими двома регіонами, мала перехідні, змішані риси [9, с. 160—164; 7, с. 402]. Як пише Марія Крес, у кольоровій гамі кераміки Верхньої Тиси зустрічаються як чорний і білий кольори Великої рівнини (Nagyalföld), так і жовтий і зелений з Трансільванії [3, с. 86]. За словами Іштвана Чупора, подібність зразків в цій зоні в першу чергу визначалася релігійним життям місцевості, потребою релігійної практики — хрещення, весілля, похорону та поминання померлих — це також відображено в пам'ятках. У цій місцевості, мабуть, найдовше була можливість збирати матеріали стосовно релігійного використання глиняного посуду (щоправда, часто не серед гончарів, а серед користувачів), а дані про традиційні назви зразків виробів вдалося зібрати навіть у 1980-х рр. [10, с. 31].

Не занурюючись у подробиці, давайте дослідимо те, що ми знаходимо в етнографічній літературі, пов'язаній з гончарством регіону, подорожуючи вздовж адміністративних одиниць того часу (комітати Унг, Берег, Угоча та Марамарош), перераховуючи центри цієї ремісничої промисловості. У районі Верх-

ньої Тиси були всі умови для розвитку гончарства. Першокласну вогнетривку глину добували в околицях міст Ужгород та Берегове, а в Бая Маре також добували свинець, необхідний для глазурі. Гончарні цехи також були створені рано, вони отримали угорською грамоту про привілеї в Мункачі (Мукачево) в 1592 р. та в Унгварі (Ужгород) в 1686 році. Коли наприкінці ХІХ ст. держава організувала навчання гончарної майстерності, Унгвар став головним центром підготовки гончарів. У 1900 р. у Мункачі працювало 57 ліцензованих гончарів, що випалювали глазурований посуд, а в Унгварі — 43 [3, с. 63]. Про гончарство Мункача та Унгвара майже немає літератури, хоча один із викладачів професійної школи глиняної промисловості Унгвара Янош Пап (Попп) ще 1887 році написав невелику замітку у виданні *Művészi Ipar* (Художня промисловість) під назвою «*Майоліка Унгвара*» [3, с. 98].

За даними літератури, серед **гончарних виробів з Ужгорода**, де виготовляли переважно ужитковий посуд, можна виділити лише одну форму посуду порівняно з іншими центрами: «*посуд для перенесення їжі, яка за своїм забарвленням, формою та декоративними мотивами виявляє сильну спорідненість із подібним посудом з Бая Маре... Їхній стиль... утворює перехід між Шарошпатаком і Бая Маре, адже вони часто та із задоволенням використовують пензель в оздобленні*» [9, с. 161]. За словами Іштвана Чупора, стиль ужгородської кераміки був близький до стилю Шарошпатака, що він також підтверджує представленою ним мискою (іл. II.1). У ХІХ ст. був жвавий зв'язок із гончарними центрами, розташованими далі на захід. Ремісники з Унгвара часто відвідували Шарошпатак і Мішкольц, а майстри з Шарошпатака під час своїх мандрів відвідували Унгвар, який вважають центром високоякісної кераміки [19, с. 79]. Відомо, що сім'я гончарів з Ужгорода на ім'я Скірчак (як і багато інших промислових родин ХІХ ст.) переїхала до міста Шарошпатак, де сліди їхньої роботи збереглися донині [10, с. 31].

Марія Крес визначила характеристики **мукачівської кераміки** наступним чином: «*Цей посуд — глечики, горнята, горщики — прикрашені рослинним орнаментом, візерунок написаний спеціальним інструментом для розпису. Заслужують на увагу й дрібні деталі оздоблення, напр. схрещуван-*

Іл. І. Кераміка Закарпаття у публікації Марії Крес (фото М. Крес, 1991). 1. Неглазурована пляшка та коричневий глазурований глечик, Мукачево; 2. Глечик для води, Мукачево, 2-га половина XIX ст.; 3. Зелений глазурований великий глечик, виготовлений для реформатської церкви у с. Мезеварі в 1837 р.; 4. Зелений глазурований бутель, Мандок, виготовлений Яношем Заном, Шаланки, початок XIX ст.; 5. Глечик із с. Шаланки, виготовлений Йожефом Тангелем

Іл. II. Закарпатська кераміка у виданні Іштвана Чупора (фото І. Чупор, 2013). 1. Миска, Ужгород, 2-га половина XIX ст.; 2. Бутель, Мукачево, XVIII ст.; 3. Бутель, Виноградів, 1899; 4. Великий глечик та бутель, Берегівщина, XIX ст.; 5. Миска, Гудя, 2-га половина XIX ст.; 6. Чаша, Гудя, 1887

ня стебла квітки лініями, що є однією з характерних рис ренесансної орнаментики. Лише горловина їхніх глечиків була глазурована, оздоблення земляними фарбами було розміщено на плечі посудини: вони писали на білій смугі коричневим і прикрашали її розкиданими плямами жовтої глазурі. Притиснуті горловини глечиків мали решітку, але не мали носика, як і глечики з регіону Фелвідейк (*Felvidék*) або з Шарошпатаку. Форма глечика для води була така ж, як у регіоні Гьомер (*Győr*), їхні глечики та молочники мали загнуті роти, вуха починалися від плеча, щоб можна було закрити посудину» [3, с. 64]. Автор публікує кілька фотографій мукачівських глазурованих глиняних посудин, серед них глечик для води описано і в публікації Іштвана Чупора (іл. І.1, 2).

З 1592 року в Мункачі постійно працювали гончарі. У XIX ст. місто було популярним місцем для мандрівних промисловців. Тому дивно, що в публікації Іштвана Чупора з Мукачева ми знаходимо лише глечик, про який також повідомляє Марія Крес, та великий бутель із зеленою глазур'ю, прикрашений ангелами (іл. II.2) [10, с. 31].

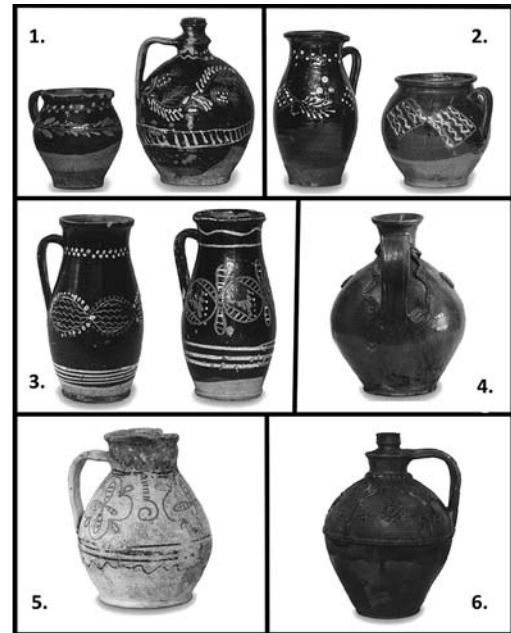
Серед **центрів регіонів Берег та Угоча** виділялися Берегсас (Берегове), Дерцен, Севлюш (Виноградів), але особливо Берегуйфолу, де також виготовляли глечики з плямами глазурі. «Вони такі ж, як і посуд з Великих рівнин (*Alföld*), вони також мають решітку, їхні ший відносно короткі та досить широкі, деякі декоративні елементи, що проходять навколо плечей, заповнені неправильними зеленими плямами. Цей вид глечика був особливо популярний у селах регіонів Сатмар і Берег вздовж Тиси, до нього належав також рушник, яким жінки зв'язували два глечики і клали їх на плечі, щоб піти до річки по воду... форма бутелю була такою ж, як у Мункачі, його горловина була зеленою, а його білий бік, пофарбований земляною фарбою, був обприсканий зеленою глазур'ю, так само, як великі жовті глазуровані посудини, які найчастіше виготовлялися для реформатських церков і прикрашалися смугами та і пластичними візерунками. Виготовляли також великі глеки для зберігання вина, зазвичай їх покривали зеленою глазур'ю...» [9, с. 161].

Окрім Іштвана Чупора, Марія Крес також звертає увагу на своєрідний спосіб носіння глечиків у ре-

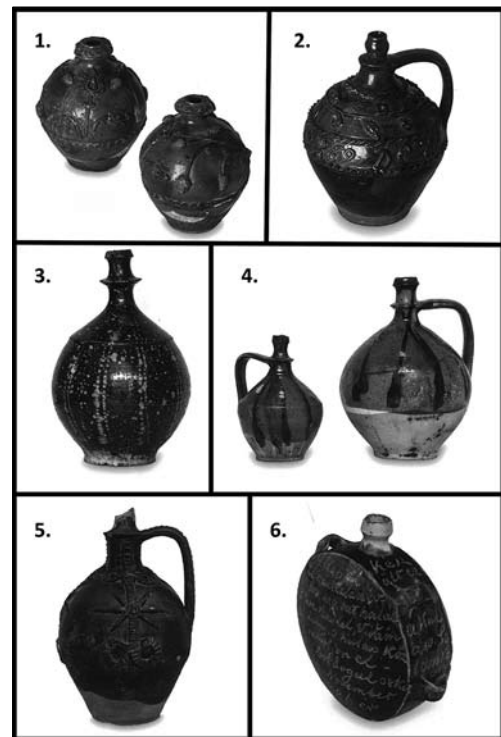
гіоні Верхньої Тиси: тут до глечика для води належить вузький рушник з візерунком на обох кінцях, яким зв'язували два глечики до купи, перекидали його за плечі, і так йшли з ним до річки по воду [3, с. 64]. Автор також представляє величезний, оздоблений зеленою глазур'ю березький глек, прикрашений рельєфними гронами винограду та квітами (іл. I.3), який був виготовлений у 1837 р. для реформатської церкви села Мезеварі (Вари) [3, с. 65].

Серед посудин із Берега та Угочі, представлених Іштваном Чупором, один із бутелів походить із Севлюша (Виноградів) (іл. II.3), але точне місце виготовлення великого глечика, прикрашеного хрестом, і глека з довгим горлом (іл. II.4) невідоме [10, с. 31]. Однак у цій публікації є дві миски для рагу (іл. II.5, 6) з Геденгази (Гудя) [10, с. 32—33]. Це особливо цікаво, адже територія колишнього комітату Угоча була майже білою плямою у дослідженні народного гончарства аж до другої половини ХХ століття.

Іштван Чупор також подає опис закарпатської кераміки, що зберігається в Музейній колекції імені Іштвана Рожня (Угорщина, Лейтавертеш), класифікованої за гончарними центрами [11, с. 425—429]. Як він пише, гончарні вироби Унгару нагадують кераміку з Шарошпатака і Бая Маре, а іноді навіть з Гьомера (іл. III.1, 2, 3). Серед мукачівських посудин ми також можемо знайти представлений раніше зелений глечик з ангелом (іл. II.2). Згідно з написом на іншому зеленому глазурованому глечичку, прикрашеному змією, він був виготовлений у 1863 році для реформатської громади в селі Запсонь (іл. III.4). Третій мукачівський глечик був виготовлений за спеціальною технікою ХVIII ст., на поверхні білої фарби нанесено червоний візерунок (іл. III.5). Серед кераміки з керамічних центрів, які він назвав березькими (Берегове, Берейфолу, Виноградів), він представляє коричневий глазурований бутель, який, згідно з написом, був виготовлений Іштваном Джірно в 1899 році, ймовірно, у Виноградіві (іл. III.6). Це один церковний бутель із зеленою глазур'ю не має вуха. Місце і час виготовлення винної посудини, прикрашеної трьома тюльпанами та гронами винограду, невідомі (іл. IV.1). Згідно з написом, наступний бутель із зеленою глазур'ю виготовив Янош Кун у 1869 р., але місце не вказано (іл. IV.2). Тут також ми бачимо раніше вже описаний коричневий глазурова-

Іл. III. Збірка закарпатської кераміки з колекції Рожня (фото І. Чупор, 2022). 1, 2, 3. Ужгородські гончарні вироби; 4. Світло-зелений глазурований глечик, Мукачево, 1863; 5. Глечик, Мукачево; 6. Бутель, Виноградів, 1899

Іл. IV. Збірка закарпатської кераміки з колекції Рожня (фото І. Чупор, 2022). 1. Пошкоджений бутель, зелений глазурований; 2. Бутель зелений глазурований з віночком із листків, 1869 р.; 3. Бутель; 4. Бутелі, прикрашені летючим візерунком; 5. Великий бутель, прикрашений зіркою та візерунками, витисненими пальцями; 6. Пляшка, Шаланки, 1886

Іл. V. Закарпатські гончарні вироби Музею Дері (фото Е.П. Салаї, 2003). 1. Келих, Берегуйфолу; 2. Келих, Берегове; 3. Глечик, Берегове; 4. Тарілка, Берегове; 5. Миска, Берегове; 6. Підсвічник, Берегове; 7. Пляшка, Берегове

Іл. VI. Закарпатські гончарні вироби Музею Дері (фото Е.П. Салаї, 2003). 1. Молочник, Гудя; 2. Тарілка, Гудя; 3. Глечик, Хуст; 4. Чашка, Хуст; 5. Каструля, Хуст; 6. Чашка (фінджа), Хуст; 7. Глечик, Хуст; 8. Миска, Хуст

ний великий горщик для збору вина з двома ручками, на якому хрест свідчить про церковне використання (іл. II.4). Автор подає ще декілька бутелів «березького стилю», місце виготовлення яких важко визначити (іл. IV.3, 4, 5). Зрештою, ми можемо побачити темно-коричневу пляшку з різьбленими написами, яка була виготовлена в Шаланках в 1886 році (іл. IV.6).

Закарпатську кераміку можна знайти і в інших музеях Угорщини. Емьовке П. Салаї у своїй праці, що представляє кераміку Музею Дері (м. Дебрецен), описує серію посудин із Закарпаття, які у 1940-х роках увійшли до музею з колекції Габора Люко [17, с. 7—12, 99—107]. На думку авторки, гончарство Берегуйфолу маловідоме, оскільки глиняні ремесла практикуються тут як домашній промисел. Якщо в 1885 р. в промисловому реєстрі не значилося жодного місцевого майстра-гончаря, то в 1896 р. там перелічено вже 4 прізвища, а в 1900 р. в цій промисловості працювало вже понад 10 осіб. На відміну від здебільшого неглазурованих круглих глечиків для води з Мукачева, глечики з Берегуйфолу пофарбовані глазур'ю, витягнутої форми та мають носик для пиття. Саме таку форму мав глечик для причасного вина, виготовлений Андрашем Оросом у 1918 році для реформатської громади. Що стосується прикрас, то порівняно з попередніми виробами з квітковим орнаментом у Мукачеві, тут глечики прикрашені простішими лінійними вусиками із закрученими кінцями (іл. V.1). Це ми бачимо на наданих автором фотографіях двох більших і одного меншого глечика. [17, с. 7, 99].

Незважаючи на невелику кількість доступних нам даних, Берегове також могло бути важливим центром гончарства, оскільки 10 гончарів згадуються тут у 1649 році, а 7 гончарів перелічені у 1768 році. Місто було однією з зупинок для гончарів із Шарошпатака, які мігрували на схід, де в 1874 році вони заснували промислову асоціацію з 20 членами (включно з ткачами). У 1885 році в місті працювало 15 майстрів (одним із відомих ремісників був Мігай Баюс, який у 1809 році виготовив кухню для причасного вина в Мукачеві). На межі XIX—XX ст. у місті працювало 10 гончарів. У 1949 році Музей Дері придбав серію посудин із Бергсасу, усі, крім однієї, з різьбленим орнаментом. На двох глеках (іл. V.2) і трьох інших посудинах ми бачимо картаті декоративні елементи, хвилясті лінії, смуги або вінки із квітів, тоді як на четвертій посудині вінок із ягідних гілок розписаний спеціальним інструментом (іл. V.3). П'ять тарілок прикрашені різьбою, на них видно кущі квітів, лінії, гілки ялини та розмарину (іл. V.4). Багате оздоблення найбільшої миски (троянди, тюльпани та ін.) нагадує народну вишивку (іл. V.5). До групи входять два свічники, оздоблені розмарином (іл. V.6)

та жовта пляшечка, також з різьбленим декором, що стоїть на трьох ніжках (іл. V.7), яка потрапила до музею раніше [17, с. 8—9; 99—102].

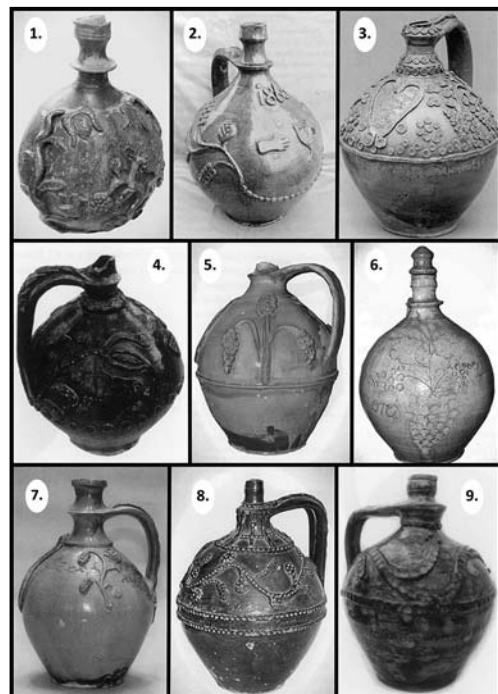
Згідно з Емьовке П. Салаї, гончарі з села Гудя в Угочі не вказані в промисловому реєстрі 1885 року, отже вони займалися ремеслом, не маючи ліцензії на виробництво. Водночас, у 1896 р., у переліку знаходимо вже імена 4 майстрів. Один із них виготовив церемоніальний глек із зеленою глазур'ю, прикрашений рельєфом, який зберігається в сусідній реформатській церкві смт Королеве (іл. VII.9). У 1942 році Габор Люко перевіз три посудини з Гуді до музею Дері. На молочному глечикі, вкритому білим ангобом, було намальовано пензлем вінок із листя та ромашок (іл. VI.1). Ободок і середина двох тарілок (іл. VI.2) також прикрашені мальованим рослинним орнаментом [17, с. 10, 103].

Як вказано в публікації, ми також мало знаємо про кераміку Хуста у Марамароші. У 1885 році в промисловому переписі зазначено 7 гончарів, а в 1896 році на обліку було вже 15 майстрів. На початку XX ст. місто було одним із найважливіших центрів гончарства, де працювало понад 50 майстрів. У 1885 році джерела згадують двох керамістів на прізвище Обручар. У 1940 році Габор Люко у їхніх нащадків купив ансамбль Хустської кераміки для Музею Дері. Це включає 3 глечики, 5 кувалів, 1 каструлю, 1 чашку, 1 глечик для молока і 4 тарілки. Зелений і коричневий глазуровані глечики (іл. VI.3) прикрашені хвилястими і прямими лініями, завивками, ромашками та іншими рослинними мотивами, нанесеними пензлем та інструментос для розпису. Подібне оздоблення бачимо на кувалі двох типів жовтого, коричневого та зеленого кольорів (іл. I.4). Червоно-коричнева каструля бочкоподібної форми (іл. VI.5) також прикрашена ромашками, а мала коричнева чашка (іл. VI.6) — вінок, гілки з трьома листочками та маленькі квіти. Коричневий на жовтому тлі молочник (іл. VI.7) прикрашений місяцем та в'юнкими трояндами. Хвилясті лінії, в'юнкі троянди та інші квіти також прикрашають і тарілки (іл. VI.8) [17, с. 11; 103—107].

Здебільшого в церковних і музейних колекціях у різних описах зустрічаємо глиняний посуд, аналоги якого значною мірою зникли зі світського вжитку. Ці матеріальні пам'ятки особливо важливі для документування традиційного народного життя. Емьов-

ке П. Салаї у своєму дослідженні церковного посуду для вина із закарпатських реформатських церков зазначає, що оскільки в кальвіністській церкві не існувало обов'язкових приписів щодо цього, у церквах ми знаходимо посуд та скатертини, які свого часу були повсякденними предметами, звичайні знаряддя побуту. Але якщо у світському житті вони з часом здебільшого зникли, то в церковному вжитку залишилися, як чудові свідки розвитку місцевого народного та промислового мистецтва [18, с. 144].

Так, наприклад, окрім дорогих срібних глечиків для вина та більш стійких олов'яних посудин, що використовувалися для роздачі Вечері Господньої, на Закарпатті знаходимо у цій функції також посуд з більш крихких матеріалів. Приклади включають пізногабанську фаянсову посудину з олов'яною глазур'ю з с. Паладь-Комарівці XVIII ст., глиняні глечики та глечики зі свинцевою глазур'ю місцевого виробництва або тверді фаянсові глечики фабричного виробництва. Оскільки ці глиняні глечики, які в переписах називали бутелями (угорською мовою: *butykos, butykoskorsy*) мали спеціальне призначення, вони були більш декоративними, ніж селян-

Іл. VII. Фужери та глечики церковні (фото Е.П. Салаї, 2019). 1. Глек для вина, Холмець; 2. Глек для вина, Тарнівці; 3. Глек для вина, Мукачево/Надърозвадь; 4. Глек для вина, Яноші; 5. Глек для вина, Гетен 1; 6. Глек для вина, Гетен 2; 7. Глек для вина, Буча; 8. Глек для вина, Берегуй-фолу; 9. Церковний глечик, Королеве

ський посуд. На них, як правило, вказували рік виготовлення, а також відмітку про те, для якої церкви вони виготовлені, де і ким. В іншій публікації Емьовке П. Салаі ми знаходимо опис і фото такого закарпатського глиняного посуду [19, с. 79—94]:

1. Глек для вина, Холмець. Зелена свинцева глазур, з рельєфним і різьбленим декором, різьбленим написом. Виготовлено: 1848, Ужгород (?), Янош Кокос (іл. VII.1).

2. Глечик, Тарнівці. Зелена свинцева глазур, з рельєфним і різьбленим декором, різьбленим написом. Виготовлено: 1860, Ужгород (?) (іл. VII.2).

3. Винний глечик, Мукачево/Надърозвадь. Зелена свинцева глазур, з рельєфним і різьбленим декором, різьбленим написом. Виготовлено: 1798, Мукачево, Янош Генці (іл. VII.3).

4. Глек для вина, Яноші. Коричнева свинцева глазур, з рельєфно-різьбленим декором, різьбленим написом. Виготовлено: 1809, Мукачево (?) (іл. VII.4).

5. Глек для вина, Гетен 1. Зелена свинцева глазур, рельєфно-різьблений декор, гравірований напис. Виготовлено: 1861, Мукачево (?) (іл. VII.5).

6. Глек для вина, Рафайнове. Глазурований, з рельєфним і різьбленим декором, гравірованим написом. Виготовлено: 1881, Мукачево, Міклош Пюшпекі.

7. Глек для вина, Велика Бийгань. Зелена свинцева глазур, рельєфно-різьблений декор, гравірований напис. Виготовлено: 1895, Мукачево (?), Янош Бакша.

8. Глек для вина, Гетен 2. Зелена свинцева глазур, різьблений та гравірований декор, гравірований напис. Виготовлено: 1906, Мукачево (?) (іл. VII.6).

9. Глек для вина, Буча. Зелена свинцева глазур, рельєфно-різьблений декор, гравірований напис. Виготовлено: 1819 р., Берегове (?) (іл. VII.7).

10. Глек для вина, Берегуйфру. Зелена свинцева глазур, з рельєфним і різьбленим декором, гравірований написом. Виготовлено: 1918, Берегуйфру (іл. VII.8).

11. Церковний столовий глечик, Королеве. Свинцева глазур, з рельєфним декором, різьбленим написом. Виготовлено: 1911, Гудя, Шандор Кельчеї (іл. VII.9).

Ми залишили поза переліком два глеку для вина з Матесалки, імовірно виготовлені в Мукачеві, а також три глечики з с. Шаланки, які ми опишемо далі.

Ми самі вже більше двох десятиліть досліджуємо традиційну матеріальну культуру закарпатського угорського населення. Тому, щоб проілюструвати закарпатську кераміку, ми піддали випадковому аналізу кераміку нашого місця проживання, села Шаланки колишнього комітату Уточа. Шаланки не вказані серед гончарних центрів у ХІХ ст., лише на рубежі ХІХ—ХХ ст. знаходимо село серед населених пунктів, зареєстрованих у промисловому покажчику з 5—10 майстрами. Водночас дослідникам цього промислу практично не було відомо про жодні екземпляри посуду звідси [19, с. 91]. Уцілілі фрагменти глиняного посуду та кераміки свідчать про те, що, як і в інших закарпатських поселеннях, у Шаланках колись процвітало гончарство [4, с. 273]. Це також підтверджується тим фактом, що глинистий ґрунт цього району міг бути чудовою сировиною для керамічної промисловості. Цегельний завод працює в поселенні й сьогодні, а знайдену там глину відомий сучасний кераміст Ендре Гіді з Великої Доброни оцінив як відмінну². У нашому городі, на місці колишньої гончарної печі, плуг регулярно перевертає уламки глиняного посуду. Серед уламків глиняних виробів, окрім посуду, виявлено також велику кількість глиняних люльок, уламки архаїчної сковороди з ніжками та свистки у формі птахів. За словами Й. Р., нашого інформанта з с. Шаланки (1928 р. н.), гончарі з Римавської Сobotи привозили свої вироби до Шаланків наметовим возом, а за них просили двітри миски зерна. Шаланківські гончарі навчалися саме в них, як, наприклад Йожеф Ман.

На жаль, у першій половині ХХ ст. це ремесло в Шаланках повністю зникло. Причиною цього могло бути поширення фабричного металевого, скляного та порцелянового посуду, а також зміна смаку населення [5, с. 561]. Проте збереглася значна кількість глиняного посуду, за яким можна реконструювати характерні ознаки кераміки населеного пункту. Глечики для води з глазуру або без неї, пляшки

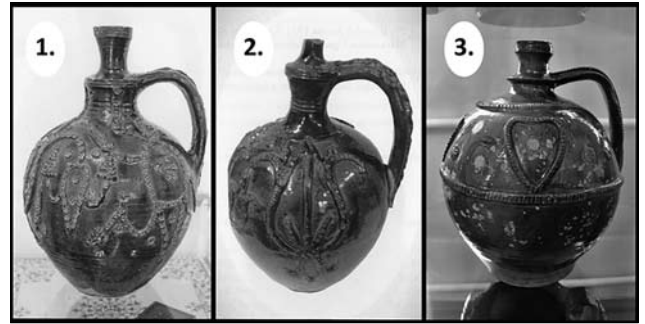
² Серед закарпатських угорців родина Гіді з Великої Доброни чи не єдина займається гончарством. Оригінальність робіт Ендре Гіді полягає в тому, що він спирається на традиції регіону, залюбки використовує мотиви, які виникли в цьому регіоні протягом століть. Його декоративні вази особливої форми, глечики, фігури тварин, чоловічі фігури у білих сорочках з широкими рукавами, капелюхах і чоботях зберегли чимало стародавньої чистоти угорського народного мистецтва.

для палинки, глечики, горщики, банки для джему, сита для макаронних виробів, підставки для тютюну та інший глиняний посуд, який часто зберігся цілим або використовується й сьогодні, вражає навіть сучасного спостерігача своїми чистими лініями чи вражаючими розмірами.

Ми спробували реконструювати кераміку Шаланків на основі досліджень Емьовке П. Салаї та Марії Крес. Емьовке П. Салаї описала два майже ідентичні церковні глечики із зеленою глазур'ю з колекції Округного музею Реформатської церкви регіону Тісантул (Tiszántúli Református Egyházkerület Múzeuma, Debrecen), виготовлені в 1819 році майстром-гончарем на ім'я Янош Зан із с. Шаланки, які використовували в конгрегації міста Матесалка (іл. VIII.1). Крім того, згідно з припущенням Емьовке П. Салаї, можливо Янош Зан також виготовив церковний келих з зеленою глазур'ю з Мандока, про яку повідомляє Марія Крес (іл. I.4). Судячи з напису, один з витворів Яноша Зана (іл. VIII.2) також використовували в реформатській церкві в Кішарі [19, с. 92—93]. На нашу думку, не виключено, що експонований у колекції Краєзнавчого музею Виноградова великий бутель XIX ст. із зеленою глазур'ю без напису, але схожий за стилем на попередні чотири (іл. VIII.3), також є роботою Яноша Зана [22, с. 87].

Крім Яноша Зана, нам також вдалося пролити світло на творчість ще одного пізнішого майстра-гончаря з Шаланків. Серед закарпатського глиняного посуду, описаного Марією Крес, є особливо гарний келих із людською головою (іл. I.5), виготовлений Йозефом Тангелем у 1913 р. у Шаланках [3, с. 67]. Творцем келиха є той самий Йозеф Тангель із династії німецьких гончарів, що осіла в Шаланках, який також створив виявлений нами винний келих із гербом Угорщини (напис: «Виготовив Йозеф Тангель для Андраша Орбана 1894»), і чий нащадки живуть у поселенні й сьогодні (іл. IX.1). Виходячи з особливостей людської фігури на келиху, описаному Марією Крес, та стилю антропоморфного оздоблення, можна припустити, що автором зібраної нами табакерки зі змінною кришкою у формі ведмедя, який хапає людину, також міг бути Йозеф Тангель, хоча на цьому виробі не вказано імені та року (іл. IX.2).

Ви можете побачити деякі місцеві глиняні горщики, які ми віднайшли (переважно з Шаланок, за ви-

Іл. VIII. Роботи Яноша Зана. 1. Церковний глечик, Матесалка 3, виготовлений: Шаланки, 1818 р. (фото Е.П. Салаї, 2019); 2. Церковний глечик, Кішар, виготовлений: Шаланки, близько 1818 р. (фото Е.П. Салаї, 2019); 3. Глек-бутель глазурований, Шаланки, XIX ст. (фото Б. Кейс, 2016)

Іл. IX. Шаланківська кераміка (фото Б. Кейс, Шаланки, 2016). 1. Глечики для води чи вина, справа посудина (з гербом), робота Йозефа Тангеля; 2. Табакерка (ймовірно, робота Йозефа Тангеля); 3. Неглазурований і глазурований глечики для води; 4. Глечики для води з носиком (угорською мовою: csecses korsu); 5. Велика каструля, неглазурована зовні, глазурована всередині, з аплікованим декором, що імітує мотузку; 6. Каструлі зі свинцевою глазур'ю; 7. Молочні чашки; 8. Миски (угорською мовою: szilke) — глиняні посудини з суцільним візерунком, нарізним, крапковим, квітковим мотивом, нанесеним пензликком, інструментом для розпису, різьбою. Використовувалися для перенесення їжі, зберігання кислого молока чи варення

Іл. X. Кераміка з Шаланків та його околиць (фото Б. Кейс, Шаланки, 2016). 1. Велике керамічне сито; 2. Велика глиняна, глазурована миска; 3. Пляшки для палинки (глиняна посудина у формі фляги з чорною глазур'ю, розташована справа, прикрашена гербом Угорщини та візерунком у формі зеленого розмарину. З обох боків можна прочитати дату виробництва: «1805» і «Вересень»). Бочкоподібна посудина зі свинцевою глазур'ю, світло-коричнева з чорними смугами, на обох кінцях — написи «Яна Фері» та «1881»; 4. Пляшка для вина: виготовлена з 3, 6 або навіть 10 менших бочок, з'єднаних трубами, зібраних у трикутну форму. На дні бочок були написані імена, дати, побажання, можливо віршички. (мал.: Л. Ердег, 1943); 5. Скарбничка в колекції виноградівського музею (Шаланки, XVIII—XIX ст.); 6. Церковний глечик у колекції виноградівського музею, Мужієве, 1841 р.; 7. Церковний глечик виноградівського музею, Теково, 1942 р.)

нятком деяких з Неветленфолу та Берегуйфолу), на доданих фотографіях (іл. IX, X). Ці горщики частково неглазуровані, їх обпалювали лише один раз. При виготовленні глазурованої кераміки після першого випалу посудину поливали глазур'ю та обпалювали вдруге. Свинцева глазур буває прозорою, глянсовою, безбарвною або кольоровою. Перед глазурванням посудину розписували (писали, прикрашали квітами). Фаянсових посудин зі олов'яною глазур'ю серед досліджуваної кераміки ми не зустріли [20, с. 311]. Можна дійти висновку, що червонуватий колір глиняного посуду (ми знайшли лише одну-дві обпалені до жовтувато-білого кольору посудини) вказує на те, що вони виготовлені з місцевої глини з вмістом оксиду заліза. Більшість глиняного посуду вкрита свинцевою глазур'ю і має зелений або коричневий відтінок. Свинцева глазур містить скло (кварц) і оксид свинцю та покриває корпус посу-

дини у вигляді безбарвного тонкого скла. Якщо до свинцевої глазури додати оксид міді, він надає кераміці зеленого кольору при вигоранні. Якщо до глазури додати оксид заліза, то під час випалу посудина набуває жовтувато-коричневого кольору [6, с. 9]. На багатьох посудинах під свинцевою глазур'ю можна побачити розпис. Підглазурна фарба може бути білою, жовтою, червоною, коричневою та ін. Її виготовляють із кольорової глини, називають ангобом, глиняною фарбою [6, с. 9]. Переважають зелений, коричневий, жовтий, білий і чорний кольори. Стійкий та витривалий посуд зберіг для нащадків душевну теплоту й майстерність авторів, смак користувачів, багатовікові національні та релігійні традиції.

Висновки. Сучасне Закарпаття, яке включає частини історичних комітатів Унг, Угоча, Берг і Марамарош, вважається майже невідомою територією з точки зору керамологічних досліджень. Хоча гончарні цехи діяли на його території протягом століть, ми майже нічого не знаємо про їх історію. Небагато ідентифікованих керамічних виробів із досліджених нами поселень угорського населення Закарпаття було включено до колекцій музеїв України та Угорщини. Деяко більше глиняного посуду (церковні глечики, келихи) залишилося в ужитку реформатських церковних громад. На підставі збережених речових пам'яток та джерел можна встановити, що гончарні центри регіону (Ужгород, Мукачево, Берегове, Берегуйфолу, Гудя, Хуст, Шаланки та ін.) зазнали впливу керамічних центрів, розташованих на території нинішніх Словаччини та Румунії. На додаток до характеристик місцевої гончарної промисловості, збережені до наших днів глиняні глеки, миски, горщики та інший посуд також відображають смак та самобутність людей, які проживають тут. Мотиви, що спостерігаються на тканих виробках та різьбі по дереву (квітка, зірка, дерево життя, птах та ін.), зустрічаються і на народній кераміці, хоча здебільшого лише в колекціях музеїв і сільських будинків-музеїв. Хоча гончарне ремесло вимерло в поселеннях, населених угорцями на Закарпатті (за винятком Великої Доброни) майже століття тому, нам вдалося реконструювати роботу деяких колишніх майстрів (наприклад, Яноша Зана та Йожефа Тангеля з Шаланок).

1. Kelemen Gy. A tiszamenti háziipar. In: Fábíán S. (szerk.): *Szatmár, Ugocsa, Bereg k. e. e. vármegyék monográfiája.*

- Budapest: A magyar városok monográfiája kiadóhivatala, 1939. S. 462—467.
2. Viski K. Díszítőművészet. In: *A magyarság tárgyi néprajza. A magyarság néprajzának második kötete. Második kiadás.* Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1941. S. 274—395.
 3. Kresz M. *Magyar fazekasművészet.* Budapest: Corvina-Forum, 1991. 337 s.
 4. Szulovszky J. *A magyar kézművesipar története.* Budapest: Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 2005. 487 s.
 5. Szulovszky J. Kézművészet, ipar. In: *Magyar néprajz I.2.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009. S. 543—566.
 6. Katona I. *A magyar kerámia és porcelán.* Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1978. 266 s.
 7. D. Rácz M. Cserépedények. In: Ratkó L. (szerk.): *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészete.* Nyíregyháza: Jósza András Múzeum, 2014. S. 392—419.
 8. Hofer T., Fél E. *Magyar népművészet.* Budapest: Corvina könyvkiadó, 1993. 444 s.
 9. Csupor I. Csuporné Angyal Zs. *Fazekaskönyv.* Budapest: Planétás Kiadó, 1998. 187 s.
 10. Csupor I. A Dunántúl, a Felföld és a Felső-Tisza-vidék népi kerámiaművészete. In: Vörösváry F. (szerk.): *A Kárpát-medence kerámiaművészete V,* Budapest: Novella Könyvkiadó, 2013. 303 s.
 11. Csupor I. *Népi kerámia a Rozsnyai-gyűjteményben.* Létevértés; Debrecen: Vértesi Református Egyházközség, 2022. 496 s.
 12. Domanovszky Gy. *Magyar népi kerámia.* Budapest: Corvina Kiadó, 1973. 105 s.
 13. Domanovszky Gy., Varga M. *Mai magyar népi iparművészet.* Budapest: Képzőművészeti Kiadó, 1983. 269 s.
 14. Kós K. *A Mezőség néprajza I—II.* Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2000. 438 s.
 15. P. Szalay E. A mátészalkai református egyház úrasztali tárgyai. In: Ujváry Z. (szerk.): *Régió és kultúra. Tanulmányok Szatmár néprajzából Gunda Béla tiszteletére.* Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 1991. S. 333—342.
 16. P. Szalay E. Adatok a Felső-Tiszavidék fazekasságához. In: Ujváry Z. (szerk.): *Ünnepi kötet Szabó László tiszteletére.* Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 1999. S. 337—350.
 17. P. Szalay E. *Magyar népi kerámia a Déri Múzeumban II.* Debrecen: Ethnica Kiadás, 2003. 215 s.
 18. P. Szalay E. Úrasztali borosedények a Kárpátaljai Református Egyházkerület gyűjteményeiben. In: Geszti Zs. és mások (szerk.): *Kulturakutatás Kárpátalján. Néprajzi, kulturális antropológiai konferencia tanulmánykötete.* Budapest: Jankó János Néprajzi Egyesület; Ungvár: Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 2005. S. 144—152.
 19. P. Szalay E. «...Mindennémű edényeket, akár...cserépedények... elfogadjuk...» XVIII—XX. századi cserépedények a felvidéki, kárpátaljai, tiszáninneni és tiszántúli református egyházközségekben. Magyar Református Egyház Javainak Tára. *A magyar református gyülekezetek templomai, felszerelési tárgyai, könyv- és iratanyaga XLV.* Budapest: Magyar Református Egyház Gyűjteményi Tanácsa, 2019. 142 s.
 20. Kész B. Egy letűnt kézműipar nyomában. A fazekasmesterség emlékeinek kutatása az ugocsai magyar falvakban. In: P. Szászfalvi M. és Kavecsánszki M. (szerk.): *Pietas et Scientia. Tanulmányok P. Szalay Emőke tiszteletére.* Studia Folkloristica et Ethnographica 76. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék; Tiszántúli Református Egyházkerület, MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport, 2019. S. 139—150.
 21. Kész B. Motívumok és jelképek az ugocsai magyarság 19—20. századi népi díszítőművészetében. In: Jakab A. Zs., Peti L. (szerk.): *Aranymadár. Tanulmányok Tánzos Vilmos tiszteletére.* Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság; BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2019. S. 305—320.
 22. Kész B. A salánki népi kerámia rekonstruálása. In: *Együtt A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata 2024/2.* S. 80—99.

REFERENCES

- Kelemen, Gy., & Fabian, S. (Ed.). (1939). The homestead industry along the Tisza river. In: Fabian, S. *Monograph of the Szatmar, Ugocsa, Bereg regions* (Pp. 462—467). Budapest: A magyar városok monográfiája kiadóhivatala [in Hungarian].
- Viski, K. (1941). Decorative art. In: *The Material Ethnography of the Hungarians. The Second Volume of the Ethnography of the Hungarians. Second Edition* (Pp. 274—395). Budapest: Royal Hungarian University Publishing House [in Hungarian].
- Kresz, M. (1991). *Hungarian pottery art.* Budapest: Corvina Publishing House- Forum [in Hungarian].
- Szulovszky, J. (2005). *The history of the Hungarian craft industry.* Budapest: Magyar Kereskedelmi és Iparkamara [in Hungarian].
- Szulovszky, J. (2009). Crafts, industry. In: *Hungarian Ethnography 1.2.* (Pp. 543—566). Budapest: Academy Publishing House [in Hungarian].
- Katona, I. (1978). *Hungarian ceramics and porcelain.* Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata [in Hungarian].
- D. Rácz, M., & Ratkó, L. (Ed.). (2014). Pottery. In: Ratkó, L. *Folk art of Szabolcs-Szatmár-Bereg county* (Pp. 392—419). Nyíregyháza: Jósza András Museum [in Hungarian].
- Hofer, T., & Fel, E. (1993). *Hungarian folk art.* Budapest: Corvina Publishing House [in Hungarian].
- Csupor, I., & Csuporné Angyal, Zs. (1998). *Pottery book.* Budapest: Planetas Publishing House [in Hungarian].
- Csupor, I., & Vörösváry, F. (Ed.). (2013). Folk ceramic art of Transdanubia, the Highlands and the Upper Tisza region. In: Vörösváry, F. *Ceramic art of the Carpathian Basin V.* Budapest: Novella Publishing House [in Hungarian].

- Csupor, I. (2022). *Folk ceramics in the Rozsnyai collection*. Letavertes; Debrecen: Vertesi Reformatus Egyházkozseg [in Hungarian].
- Domanovszky, Gy. (1973). *Hungarian folk ceramics*. Budapest: Corvina Publishing House [in Hungarian].
- Domanovszky, Gy., & Varga, M. (1983). *Contemporary Hungarian folk arts and crafts*. Budapest: Fine Arts Publishing House [in Hungarian].
- Kos, K. (2000). *Ethnography of the Mezőség I—II*. Marosvásárhely: Mentor Publishing House [in Hungarian].
- P. Szalay, E., & Ujvary, Z. (Eds.). (1991). The communion table objects of the Reformed Church of Mateszalka. In: Ujvary, Z. *Region and Culture. Studies in the Ethnography of Szatmár in Honor of Bela Gunda* (Pp. 333—342). Debrecen: Department of Ethnography, University of Debrecen [in Hungarian].
- P. Szalay, E., & Ujvary, Z. (Eds.). (1999). Data on the pottery of the Upper Tisza region. In: Ujvary, Z. *A celebratory volume in honor of Laszlo Szabo* (Pp. 337—350). Debrecen: Department of Ethnography, University of Debrecen [in Hungarian].
- P. Szalay, E. (2003). *Hungarian folk ceramics in the Deri Museum II*. Debrecen: Ethnica Kiadas [in Hungarian].
- P. Szalay, E., & Geszti, Zs. (Eds.). (2005). Communion Table wine vessels in the congregations of the Transcarpathian Reformed Church District. In: Geszti, Zs. *Cultural Research in Transcarpathia. Proceedings of the Ethnographic and Cultural Anthropology Conference* (Pp. 144—152.) Budapest: Janko Janos Neprajzi Egyesulet. Ungvar: Karpataljai Magyar Kulturális Szovetseg [in Hungarian].
- P. Szalay, E. (2019). «...We accept all kinds of vessels, even if they are...earthenware...» XVIIIth—XIXth century earthenware vessels in the Reformed parishes of the Upper Carpathians, Transcarpathia, along the Tisza. *Archive of the Property of the Hungarian Reformed Church. Churches, furnishings, books and documents of the Hungarian Reformed congregations XLV*. Budapest: Magyar Reformatus Egyház Gyujtemenyi Tanacsja [in Hungarian].
- Kesz, B., P. Szaszfalvi, M., & Kavecsanszki, M. (Eds.). (2019). In the footsteps of a lost craft. Researching the relics of pottery in the Hungarian villages of Ugocsa. In: P. Szaszfalvi, M., Kavecsanszki, M. *Pietas et Scientia. Studies in honor of Eموke P. Szalay* (Studia Folkloristica et Ethnographica 76.) (Pp. 139—150). Debrecen: Department of Ethnography; University of Debrecen; Tiszantuli Reformatus Egyházkerület, MTA-DE Neprajzi Kutatocsoport [in Hungarian].
- Kesz, B., Jakab, A.Zs., & Peti, L. (Eds.). (2019). Motifs and symbols in the 19th—20th century folk decorative art of the Hungarians of Ugocsa. In: Jakab, A. Zs., Peti, L. *Golden Bird. Studies in Honor of Vilmos Tánczos* (Pp. 305—320). Kolozsvár: Kriza Janos Neeprajzi Tarsasag; BBTE Magyar Neprajz es Antropologia Intezet; Erdelyi Muzeum-Egyesulet [in Hungarian].
- Kesz, B. (2024). Reconstruction of Salank folk ceramics. In: *Egyutt. The journal of the Transcarpathian Writers & Group of the Hungarian Writers & Association 2024/2*. (Pp. 80—99) [in Hungarian].